

Pozor izlazi svaki dan osim nedjelje i praznika na pol arka — Cijena mu je na četiri godine za domaću i novinaricu 4 for., kad se u kuću pošilja 4 for. 20 novč., a s poštom 5 for., a. v. e. — Predplatu prima odpravnitvo i sve c. k. pošte.

# POZOR.

Za oglaš plaća se 7 novč. od redka, a kad se jedan oglaš tri puta uvrsti 14 novč. Carska je pristojba 30 novč. za svaki oglaš koliko se god puta uvrsti. — Uredništvo je Pozora u doljoj Hici br. 571, a odpravnitvo u dol. Hici br. 569.

God. I.

U Zagrebu, u sriedu 3. listopada 1860.

Broj 3.

## Obrana Dalmacije.

J. Neima tomu dugo, što se u nekih listovih nje-mačkih pretresalo pitanje, kako bi Dalmaciju braniti va-ljalo, ako bi Talijani na nju zbilja navalili. U tu svrhu predlagahu se sumo vojnička sredstva, kao: pomnoženje vojnog pomorstva, utvrđenje obalnih morskih itd. Neima dođuše sumnje, da je silu samo silom odbiti moguće, nu zadnji događaji u Italiji pokazuju, da oružje samo nije baš dovoljno za svaku obranu; mora dakle još nešto drugo vojnoj sili na ruku biti, da uspješno djeluje, a to je po mnjenju našem privrženost naroda one zemlje, koja se brani i ina; nu na to se ili nehotice, ili možda i na-vlašt zaboravlja! — Uzdržanje Dalmacije važno je za svu carevinu austrijsku u obće, a napose je pako od oso-bite važnosti za narod hrvatski, jedno što u Dalmaciji živi čisti narod hrvatski; drugo što je Dalmacija cjelo-viti diel kraljevine hrvatske. Razlogah dakle dovoljno, da i mi Hrvati o tom pitanju koju progovorimo.

Tko pitanje nepozna okolnosti dalmatinskih, taj se zaista čuditi mora, od kud na jedanput sada tolika bo-jazan za Dalmaciju? Talijani po svom programu, što su ga po svijetu razutirili, teže samo za sjedinjenjem naroda talijanskoga; bilo bi dakle ružno otkrivenje njihova vla-stita načela, kad bi oni zbilja htjeli posvojiti Dalmaciju, koja je skroz hrvatska zemlja. Takovu nepravdu nakanu, koja bi očito povrijedila sveto pravo narodno, odsudila bi sva Europa kao nepošteno i hrdjavo djelo naroda talijanskoga, koji se tobože sam za jedinstvo na-rodno bori.

Na kako mi sadašnje okolnosti u Dalmaciji poznajemo, reć bi, da krivo misli „Dalmacija talijanska“ povoda daje sama vlada, koja je i na svoju štetu i ne štetu hrvatske narodnosti talijanskomu jeziku u javnom životu hrvatske Dalmacije podiela pravo, koje ga nikako neide. Time se živalj talijanski u gradovima i na obali morskog raz-prostire, pa onda nije ni čudo, što Talijani sada Dalmaciju zovu preko-morskom Italijom (Italija oltre mare).

Nečudno se što je Mijetacka, za doba svoga go-spodstva, nastojala Dalmaciju potalijančiti; Mijetacka ho-bijase vlada talijanska, ali neznano niti pojmiti možemo, kakovu korist mogla je vlada austrijska očekivati, pod-upirć živalj talijanski u Dalmaciji na uštrb narodnosti hrvatske? posljedice bar pokazuju, da je ta politika štetna i opasna bila za vladu austrijsku, jer onakom politikom nije stekla ljubavi i privrženosti Talijanah, a Hrvate je samo razdražila i uvrijedila, podkapajući im jezik i narodnost.

Rodoljubi dalmatinski znadu dobro, pa žale od svega srca, što je njihovoj hrvatskoj narodnosti za vladanja austrijskoga veća šteta nanese, nego za vrijeme go-spodstva mijetackoga. Što Mijetčić nisu mogli kroz vje-kove satri, to su činovnici austrijski uništili rek bi za nekoliko godina.

Neima skoro primjera da se igdje tako naopako glede jezika i narodnosti radilo, kao što u Dalmaciji. Ova zemlja broji oko 410.000 žiteljah, od kojih je jedva 8000 pridolih talijanskih, pa ovim valjda za ljubav, vlada jezik talijanski u svih poslovih upravnih, i u svih skoro učionih; može li se jednom narodu učiniti veća krivica od one, gdje radi 8000 Talijanah 402.000 Hrvatah, moraju jezik talijanski učiti, i s njim se mučiti na uštrb svog prelipega i bogatoga jezika hrvatskoga, koji se talijanskomu u svacem uzporediti može.

Ovakim postupanjem izključen je narod hrvatski u Dalmaciji od svakoga napredka duševnoga, a po tom i od materialnoga, jer svatko znade, kako je mučno nabraziti se, gdje se prije tudji jezik učiti mora, pa tek na njem znanosti, zato i jesu u Dalmaciji skoro sve službe u ru-kah tudnjacah, od kojih mnogi jezika hrvatskoga kao zemljakoga ni neznadu, dočim bez znanja talijanskoga, narodu posve tudjega i nepoznatoga jezika, nitko niti ču-varom obale morske postati ne može, kamo li što višeg.

Doba je doiste, da se toj golemoj nepravdi, koja se narodu hrvatskomu u obće, a Dalmaciji na pose nanosi, već jedan put konač učini, radi koje do pol milijuna ljudih duševno i stvarno zaostaje na štetu državi i narodnom blagostanju. Za valjano doskotiće tomu zlu, jest po našem mnjenju najshodniji, a i za državu najpobitniji na-čin, da se Dalmacija s otoci — buduć cjeloviti diel kra-ljevine hrvatske, kojega se historičko prava narod hrvatski i onako nikad odreći neće — sa Hrvatskom bez iko-jeg pridržaja opet sjedini, i sa ostalimi zemljami hrvatskim jednaku upravu dobije, te da se narodni jezik hrvatski, kao izključivi i jedini učevni i poslovni, u sve upravne struke s mjesta uvede; tim samo načinom zadovoljilo bi se pravdom želji ne samo Dalmacije, nego i željam cie-loga naroda hrvatskoga, koji izpunjenje te pravde žele jednolično pouzdanjem od svog mlitostivoga vladara očekuju, tim stalnije, što je tvrdo uvjeren, da bi to najglavnija podpora oružanoj sili bila za uzdržanje Dalmacije, jer tada će narod hrvatski dvostrukom silom junačke mislece predragu svoju domovinu od svakog dušmanina obraniti znati.

Uz ovu obranu Dalmacije probućujemo evo još i to što grof Medo Pucić u „G. D.“ piše:

## O Talijanstvu u Dalmaciji.

„Većkrat me je, otkad se zavede govor, nepovoljno dirnulo čuvstvo poniženja kojim dišu pisma nekih domaćih talijanofubacah, kad govore o prošlosti dalmatinskoj i tvrde da bez talijanskog (mletackog) podanstva Dalma-cija bila bi neizbježno upala kao Bosna i Hercegovina, u tursko robstvo. Najprije jesu li više Mletke branile

Dalmaciju ili je više Dalmacija branila Mletke? i tko kome valja da zahvalan bude? Otvorite historiju, razgle-dajte ju bistrim okom i dobit ćete jasan odgovor; no ako vam je mrsko pustiti se za sad u takva izražavanja, a vi pomislite samo na ovo: Mletci su imali osim Dal-macije, drugih na istoku ljepših državah za koje su se brinuli, trudili i trošili bez sumnje mnogo više nego za Dalmaciju, kako Morija, Kundija, Kipar i Arbanija. Šta dakle znači da pri svojvoljnoj njihovoj sili i naporu ne-mogose ih obraniti od Turakah, a da pri manjoj sili i naporu obranise od istih Turakah slovinsku pokrajinu, Boku i Dalmaciju? To znači da je ovdje uleglo u borbu nešto treće, čega u Grčkoj i Arbanaskoj nebijase, što je upravo održalo slavodobit i pohodu, a to je treće ono slovinsko junačko bokelskih i dalmatinskih vitezovah, koji su bolje i vrlje nego Grci i Arbanasi branili očevinu, te su se pred ciljem svetom opoštenili i proslavili. Njihovu dakle narodnu junačtvu treba zahvaliti dosta više nego talijansku pomoć, ako se je Dalmacija sa-hranila od turske divljači, i kojigodje Dalmatinae, makar na sva usta vikao da ljudi narodni kraj, dok ovo nevjeruje, neljubi ga nego mrzi, a pako hoće da mu ponizi svjetlo ime, vrlinu i hrabrost, za uzvisiti tudjina, nebla-godaran je i nevaljao sin. Poniznost je kršćanska kre-post, koja će odvesti čovjeka po smrti u raj, ali prije smrti u građanskom i narodnom životu, nije krepost nego ljaga i beteg, što svaki rodoljubac valja da se po-trudi, kako će očistiti i izliječiti a nekmo li uzmožiti i obielodaniti, — još gdje mu se ni traga nevidi. Pravi Talijani (čast im i poštenje!) znadu šta je „la coscienza d'un nervo nel braccio“, no dalmatinski pseudotalijani nemogu to znati, jerbo, jadnikovići, sami spoznavaju da te žile neima u njihovoj misli. Oni vele: da nije ta-lijansko podanstvo spasilu Dalmaciju, već bi bila kao Bosna i Hercegovina. No, zašto to? Koje li ih čuvstvo vuče da nesmiju sebi promisliti sudbini bolju nego što je ta bosanska i hercegovačka nesreća? Ili nije Dubrov-nik, slovinska Atina, sačuvala bez talijanske pomoći ne-zavisnost svoju? Ili nije Crnogora, slovinska Sparta, sa-čuvala bez talijanske pomoći nezavisnost svoju? Pa zašta da odstrane taj atinski i špartanski izgled i da upru oči u samu Biotin, kako da bi im ona sama sudbinica i su-kobnica bila? Ta, ako im nije jug po čudi, a nek se obrnu na sjever: jest i tamo slovinskih zemaljah, koje nijesu za Talijana znale, a nijesu se Islamu pokorile, kao Bosna i Hercegovina, tamo im je ona sestra Hrvatska s kojom su njegda Dalmatinci prije mletackog gospodovanja dielili toliko doba sreću i nesreću, i koja se je sama sameala, baš i onda kad je turski paša zapovjedao s Magjari po Budimu, viteški branila i slobodu svoju do svrhe sačuvala od turske napasti, tako da dobije slavno ime: „antemurale Europae.“

Poklje dakle toliko slovinskih državah, na samoj dalma-tinskoj granici, sačuvala bez talijanske pomoći nezavis-nost svoju, očito je da talijanska pomoć, a nekmo li još talijanska podanost, nebijase „conditio sine qua non“ za izbjeći turski jaram, očito je, da ako je Dalmacija pod talijanskim podanstvom sahranila ono što su joj sretnije sestre sahranile bez talijanske pomoći, s toga nesliedi, da je ona dužna smatrati talijansko podanstvo kao pravi uz-rok svoje nezavisnosti od Turčina, niti da dan današnji, u ime njeke pretjerane očutosti uzvisi tudje dobročin-stvo u ponizi prirodnu svoju vrijednost. Zahvalnost je velika krepost, ali nebi krepost bila, nego grih, kad bi služila za opravdati svojim liepim imenom, slobodnije, mlohavost i možda i kojigodje pritvornost. S toga mislim da su dalmatinski talijanofubci sasvim s puta zašli, kad hoće danas da brane protunarodne namjere izlikom har-nosti prama pokornoj mletackoj oligarkiji, kojim nisam prije znao, da su se toliko hvalili. No, napokon, svakome svoja čud, tko se hani slavam i slobodom svojih pradjed-ovah, a tko tudjim podanstvom, stara je rieč: čim se ova srnila, tim se koza dičila; no je ovo sušta grehota da ljudi koji tako svaki dan se očite pokazuju neprija-telji narodne slave i narodnog napredka, za mnogo će se još svojom larmom opriečiti mirnom, postupnome, zbilj-skome i glasnomome razviću državnog blagostanja u Dal-maciji. Istina je i oni govore o suglasju, ali tim nra-zumjevaju, da bi štogod popustili, a kamo li, da njihovi glasovi kao neznatne manjine sliju se s glasom slovins-ke većine, nego misle da će oni svirati a drugi igrati kako oni sviraju, što pako ni duh vremena nedopušta ni svjetlost nauka, ni budućnost slovinskoga plemena.“

## Domace vesti.

Iz Zagreba. Javivši kada su počela predavanja na ovdashnoj gimnaziji i kojim će se jezikom ondje nauke predavati, javljamo i to, da je 1. listopada započelo nau-čanje u ovdashnih glavnih školah i u preparandiji, dakako jezikom hrvatskim. — Na realci započeti će se preda-vanja tek 8. o. m., jer nisu još sve prostorije priredjene. U 1. i 2. razredu niže realke učiti će se svi predmeti hrvatskim jezikom, a u ostalih razredih njemačkim jezi-kom, dok se potrebite knjige neznade.

Jučer se je i na zagrebačkoj pravoslavnoj akademiji započela školska godina 1860—61. zavičanjem sv. duka; a u petak, t. j. 5. počimlja se predavanja svih naukah za prvo polugodište propisanih. Kao što čujemo predavati će se od sele sve nauke hrvatskim jezikom, izuzamši rimsko, kanonično i rudno pravo, pa zakonoslovje finan-cialno. Ovi će se predmeti, po naredbi ministarskog, nje-mačkim jezikom učiti dole, dok narodno književstvo ne-bude točno i potanko dotične pojavo ustanovilo. Hrvat-

skim jezikom predavati će se dakle: kazneno pravo i do-tični postupak, ugarsko i austrijsko građansko pravo, pravo trgovačko-mnjenbeno, građansko postupak parbeni i izvan parnica, povjestnica države austrijske, statistika austrijska, nauka o narodnom gospodarstvu i upravno zakonoslovje. Tako je naš mli hrvatski jezik, kojim su se od godine 1850. do 1855. sve pravoslovne nauke predavale, opet ono pravo stranom stekao koje ga ide. Ovom je naredbom ministarstvo naukah zadovoljilo tielu učiteljskom pravoslovne akademije, koje je još lani u njega zaikalo, da se narodni jezik na ovdashnoj pravo-slovnoj akademiji opet kao učevni uvede, a naše je želje stranom samo izpunilo; nu nadamo se, da će se naša ze-maljska vlada potarati, da se naša pravoslavna akademija u slavensko sveučilište prema obćoj želji svih Jugosla-venah pretvori.

Iz Karlovca nam javljaju brzjavom, da je on-dašnje obćinsko vieće odlučilo zahvalnicu poslati držav-nim viećnikom: preuzv. g. biskupu J. J. Strossmayeru i g. Ambrozju Vranjicinu—Dobrinoviću.

## Političke vesti.

Kao što „Pesti Hírnök“ javlja, očitovao je prvo-stolnik ugarski u sinodi ostrogonskoj, da on nije pro-tivnik toma, da svećenstvo ugarsko nosi narodnu odjeću, nu da mu se ipak valja obazirati na svoj duhovni stalis. „Mentenu će se vratiti njegovo staro pravo, pa će ga ma-gjarski svećenici zimi nositi nad reverendom kao sve-ćanu odjeću.“

Srbija. Brzjavna viest iz Zemuna od 30. rujna jav-lja, da je knez Miloš Obrenović svećano u crkvi inšta-liran. U 11. urah je primio čestitke. Sve je mirno.

Italija. Iz ratista u južnoj Italiji pišu novine: S pre-dajom Jakina dovršile su se vojne operacije Piemontezah u papinskoj državi. Neima im se tko opirati. 30.000 mo-makah, što su Jakin obsjedali, biti će razredjeni, a vojska Cialdinova i Fantiova moći će sada prema jugu stu-pati. Njezina će prva zadaća biti, da prepičeri put Garibaldi protiv Rima, ako svoje namjere nepromjeni. Prednje straže Fantiove stoje, po najnovijih vjestih, već u Ko-narici u Bracianu, na sjeverozapadu Rima, i na jezera Bracciano. Ova vojska imade prodrieti do zidinah rimskih. Garibaldi imade za sada još mnogo posla pred Ca-puom i Gaetom; jer mu se već izpunjuje prietnja, da će mu put od Volturra prema Gaeti biti teži, nego što mu bijase od Faroa do Napulja.

Kralj Franjo izdade 12. rujna dnevnu zapovjed na svoje vjerne, koja ovako glasi:

„Pošto ostavljam Capuu izračam njezinu obranu vašoj hrabrosti, vjernosti i poštenju. Na izdaju neka nitko ni nepomisli. Generali i častnici, koji će vas voditi, vjerni su i hrabri, i to će pokazati, jer vas u boj vode i uz vas se biju. Ura se kušnje približava. Budite čvrsti, da čast svojih zastavah spasite.“

Iz Turina javljaju brzjavne viesti od 29. rujna. Kralj je otišao u Romagu. Jedan će napuljski odbor pozvati Viktora Emanuela u Napulj, da ondje mir, slobodu i pravu uvede.

Iz Milana 30. rujna. Današnja „Perseveranza“ javlja iz Messine od 24. rujna: napuljska je obsada u Citadeli udarala višeputah na grad; sicilijanske i napuljske prednje straže zadirkivaju se neprestano; do 13 častnikah i mnogo topničarah došlo je s franczeckim brodovi, da posadu po-većaju i ohrabe; ona broji do 5000 monakah.

Garibaldi dadé posadi rok od 10 danah za razmislja-nje, da pristupi k njegovoj vojsci, u protivnom ho slu-čaju držati će ju za neprijatelja Italije.

„Perseveranza“ javlja iz Napulja od 25. rujna: Ovdje je velik strah i smetnja. Garibaldi nije dorasao težkim odnosenjam. Tisuće podpisah mole kralja sardinskoga, da zauzme zemlju. Piemontez su tri ure odalje od napuljske granice. Cialdini javio je Garibaldiju, da će granice pre-stupiti, a ovaj mu je odgovorio, da će ga pričekati.

Franczecka. Pariz, 27. rujna. Nezna se još ništa izvjestnoga o vladinoj namjeri poradi Rima. S jedne strane čulo se je razgovjetno, da će s papom i franczecka po-sada otići, s druge strane pako potvrđuju, da papa ne-gledede nagovaranja katoličkih silah, osobito Austrije i Franczeke neće u Rimu da ostane. Medjutim se Fran-czecka posada sve to više pomnožava, premda bi moglo biti, da za koji dan iz Rima otiđe. Zna se jamačno, da će se franczecka motreću vojska do 20.000 monakah pomnožati. — Danas je popečitelj izvanjskih poslovah odpravio pošiljku na gospodina Gramonta. — Ovih danah iziće će brošura o posljednih papina odlazka i o sa-dašnjem položaju Italije, ona će imati veću važnost od onih što su dosad većim brojem već izašle. — U Bor-deaux-u držao je tamošnji nadbiskup zadušnicu za ge-nerala Pimodana i za sve druge, što su za papu pogi-nuli. Parizkome svećenstvu nedopada se držanje rečenoga nadbiskupa. Veće je u oči padalo, da ni on ni njegov namjestnik nije n ononadnoj skupštini svećenstva na-značan bio.

Brzjavne viesti iz Pariza javljaju, da Moniteur na 30. rujna piše: Car je odlučio povećati posadnu vojsku u Rimu, i to jednim odjelom pjesakah, dvima svadronima konjanikah i jednom baterijom. Sardinski je vladu na-znanje dano, da je Geyon dobio naputakah, da svoja in-banija razširi, u koliko mu se to bude svidjelo iz vojničkih razlogah.